

TÜRK HALK MÜZİĞİNİN EĞİTİMDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Öğ. Gör. Köksal AYŞAN*

İmparatorluk eğitim düzeninde yer alan Sıbyan okulları ve medreselerde dolaylı bir müzik eğitime, Enderun okullarında ise dini ve din dışı müzik eğitime yer verildiği bilinmektedir. Mızıkai Hümayun'un kurulması ve mehterin bandoya dönüştürülmesiyle başlayan müzikte batılılaşma hareketleri kız ortaokulları, kız öğretmen okulları, erkek öğretmen okulları ve tüm ortaokulların müzik dersi müfredat programlarının hazırlanıp uygulanmasında tek amil olmuştur. Eğitimimizde batı müziğini esas alma anlayışı Cumhuriyet dönemi ilk ve orta dereceli okullar ile Musiki Muallim Mektebi, Ankara Devlet Konservatuarı, Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Şubesi ve sonradan sayısı çoğalan müzik bölümleri ile askeri müzik kurumlarında da 1970 li yıllara kadar devam etti. Bundan sonra ise batı müzik bölümleri, programlarında kısmen Türk müziğine yer verdiler. Ancak bu son birkaç yıla kadar "denizde damla" misali kaldı. Yine imparatorluk döneminde 1917 de kurulan ve yurdumuzda ilk resmi müzik okulu olan Darülelhan'da hem Türk hem de Batı müziği eğitime yer verildi ise de kısa bir süre sonra Türk müziği ağır bastı ve 1926 yılında kapatıldı. Bu süre zarfında Türk sanat müziği devlet himayesinden mahrum olarak bazı demeklerin, sayıları pek az olan belediye konservatuarlarının ve gönüllü kişilerin gayretleri dışında tamamen piyasaya terkedildi. Halk müziği ise geniş halk kitleleri tarafından kendi imkanları çerçevesinde dilden dile yayılarak hayatini sürdürdü. Bunda usta-çırak yönteminin de önemli payı vardır.

Görülüyorki 1826 dan 1970 li yıllara kadar Türk müzik eğitim politikası, batı müziği üzerine kurulmuştur. Bunun birinci sebebi, zamanın aydınlarınca Türk sanat müziğinin gerçekte Türk'e ait olmadığı Bizans kalıntısı ya da Arap müziği olarak görülmesi yanılığı olmuştur. Bunun önemli bir yanığı olduğunu başta Hüseyin Saadettin Arel olmak üzere birçok müzik bilimci ispatlamış ve çeşitli yollarla da yayınlamışlardır. Ama bir kez daha belirtmekte fayda varki, Türk müziği, halk müziği ve sanat müziğiyle bir bütündür ve Türk'ün öz müziğidir.¹

Sadece şu tablo bile yapılan büyük yanılığı ve günümüz toplumundaki yoz ve çarpık müzik anlayışını açıklamaya yeterli

* K.T.Ü. Fatih Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi Bölümü Öğretim Görevlisi.

¹ Yener Sabri, Müzik Türlerinin Eğitimdeki Yeri, I. Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu, Trabzon, Nisan 1993, s. 99.

görülmektedir. Zira dili, dini, tarihi, coğrafyası, görenek ve gelenekleri tamamen farklı olan bir topluma, tamamen yabancı olan bir müzik eğitimi verilmeye çalışılmıştır.

Musiki Muallim Mektebi Müdürü, Zeki Üngör'ün öğrencilerine sürekli empoze ettiği "Sizler benim mikroplarınısınız, Anadolu'ya yayılıp hastalığı yani çok sesli batı müziğini bulaştırıp aşılacaksınız" sözlerinin ne kadar boş ve hatalı olduğu yıllar sonra anlaşılmaya başlamış, maalesef hala tam düzeltme yoluna da gidilmemiştir. O zamanki düşünceye göre, bütün ilk ve orta öğretimde batı müziği eğitimi yapılırsa, bu çocuklar büyüdüklerinde, evlerinde, gazinoda, yolculukta, eğlenirken ve dinlenirken sürekli batılı kompozitörlerin eserlerini dinleyecekleri sanılmıştı. Bunun mümkün olmayacağı ne yazık ki düşünülmemiştir.

THM'nin ilk ve orta öğrenimdeki eğitsel okul müziğine temel yapma düşüncesi uzun yıllardır tartışılan, konuşulan, fakat gerçek anlamda tatbikata nedense geçirilemeyen bir meseledir. Çünkü bir meseleyi çözmek istemiyorsanız, o meselenin arkasına başka meseleler takarsınız.

Günümüzde orta öğretim ders kitaplarında şimdiye kadar yapılan çalışmalar, halk ezgilerinin asıllarının sadeleştirilerek alınmasından veya bunların birkaç sesli olarak okutulmaya çalışılmasından ibarettir. Bu çalışmaları elbette küçümsemiyoruz. Ancak halk ezgilerimizi illa da çekirdek ezgiler haline getirerek öğretmeye çalışılmasının da bir anlamı yoktur. Çünkü elimizde mevcut TRT repertuarında bulunan beşbinin üzerinde türkünün varlığı ortaya çıkacaktır. Yani TSM'de önerildiği gibi eğitim için yeni eserler hazırlanması sıkıntıları THM'de hemen hemen yok gibidir.

Geleneksel Türk müziklerinin genel kavramları olan ve usul konularını ilk ve orta öğretimdeki çocuklarımıza THM yoluyla öğretmek çok zor olmayacaktır. Çünkü onlar doğdukları günden itibaren annelerinin ninnilerinde ve çevrelerinde bu ezgileri duymaktadırlar.

Konuların zenginliği, ses genliği açısından problem yaratmaması yani her yaş grubuna hitap edecek konu ve ses genliğine repertuvara sahip olması, ayrıca güftelerindeki anlaşılabilirlik ve öztürkçenin kullanılmış olması, notalama sisteminin karışık olmaması, THM'ni eğitimin her safhasında kullanılabilir hale getirmiştir. Bütün bunlar defalarca ve yıllarca söylenmiştir, fakat tam olarak uygulanamamıştır.

THM enstrümanlarının ana sazı olarak kabul edilen bağlamanın örgün eğitimde kullanılması konusu da hep konuşulmuş, fakat o da uygulanamamıştır. Bağlama yaygınlığı, teminindeki ucuzluk

ve onyedli perdelik yapısı dolayısıyla Türk müziği ses sistemine olan yatkınlığı ile eğitimde mandolin ve flütten önce kullanılması gereken ilk çalgı olmalıdır. Ancak bu şekilde çocuklarımızın kendi kültürlerinin ürünlerini ve bu ürünlere dayalı olarak oluşturulan ezgileri çalabilecek müzik dünyasına girebilirler.

Bağlama ailesi halk ezgilerini destekleyici, renklendirici yönleriyle olduğu gibi, ses genişliği, düzen farklılıkları ve tını zenginliği ile de ilgi çekicidir. Bağlama ailesi çalgıları, farklı boyları ile ilk ve orta öğretimde kolaylıkla kullanabiliriz. Kolay öğrenilen bir çalgı olmamasına rağmen kendi kültürüne yabancı olmayan bu çalgıyı çocuklarımız kolay ve severek öğreneceklerdir.

Ayrıca bağlama ile ilk ve orta öğretimde verilmek istenen çok seslilik kavramı da verilmiş olacaktır. Çünkü bağlamanın geleneksel olarak çalınışında bile çok sesliliğin olduğu herkesçe bilinen ve kabul edilen bir olgudur.

Şimdi burada iki sorun karşımıza çıkmaktadır. Şayet bağlama eğitimde kullanılacak ise, ilköğretim üçüncü sınıftan itibaren ilköğretimde ayrı, orta öğretimde kullanılacak ayrı boylarda iki veya üç boy bağlamanın standardizasyonunu sağlamak ve bunların imalatının bakanlıkça denetlenmesini temin etmektir. İkinci husus ise, bilimsel yöntemlerle ilk ve orta öğrenim için hazırlanması gereken bağlama metodlarıdır.

Geleneksel müziklerimizin yaygınlaştırılıp sevdirmesindeki en önemli etken de öğrenci korolarının kurulmasıdır. Çünkü korolar halinde hangi müzik türü olursa olsun o türün yaygınlaştırılması için kurulmuş en mükemmel tuzaklardır.²

Olaya değişik bir boyutta baktığımızda, eğitim müziğinde halk müziğinden yararlanma düşüncesinin yeni olmadığını da net bir şekilde görebiliriz. Belli derecelerde günümüze kadar yararlanılmış ve yararlanılmaktadır. Bu ürünler şöyle sıralanabilir:

1. Piyano eşlikli halk türküleri. Ses eğitiminde kullanılan bu ürünler sayı olarak olduğu gibi ses genliği bakımından dar ve söylenmesi basit olan ezgilerdir.
2. Keman eğitiminde başlangıç olarak yararlanılmıştır.
3. Koro eğitiminde çoksesli türküler ve özgün koro yapıtları ki; bunların çoğu halk ezgisi karakterindedir.
4. Oda müziği topluluklarında halk ezgilerinden direk ve motifsel olarak yararlanılmıştır.

² Emnalar Atunç. Türk Halk Müziğinin Eğitimdeki Yeri, I. Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu, Trabzon, Nisan 1993, s. 68-71.

5. Piyano eğitiminde sayıca az da olsa halk ezgilerinden yararlanılmıştır.

6. Gitar eğitiminde sayıca az da olsa halk ezgilerinden yararlanılmıştır.

7. Blok flüt eğitiminde büyük bir çoğunlukla halk ezgilerinden yararlanılmıştır.

Öğretmen yetiştiren kurumlarda bu tür uygulamaların yanı sıra Türk halk müziği eğitimi de verilmektedir. Henüz çoğu kavramları dahi birçok yanı tartışılan halk müziğinin bu ve benzeri kurumlarda nasıl bir sistemle öğretildiği de sanırım tartışmaya değerdir.

Bu çalışmada genel hatları ile öğretmen yetiştiren kurumlarda halk müziği eğitiminin nasıl bir yol izlenmesi gerektiğini vurgulamaya çalışacağım.

Halk müziği eğitimi iki ana grupta toplanır.

1. Halk çalgılarının eğitimi
2. Halk müziği teorisi ve seslendirme.

1. Halk Çalgılarının Eğitimi

a- Halk Çalgılarının Tanıtımı:

Halk çalgılarının eğitiminde öncelikle bu çalgıların tanıtılması gereklidir. Bunlar grup-grup tanıtılabileceği gibi tek tek de tanıtılabilecektir. Öğretmen adayı üflemeli, tezeneli, yaylı ve vurmali halk çalgılarını kuramsal bilgiler ışığında görerek, duyarak, inceleyerek tanımalıdır. Bu çalgıların çalınış şekillerini, ses renklerini, biçimsel durumlarını vb. bilmeli, öğrenmelidir.

b- Eğitimde Metodik Çalışmak:

Yakın bir zamana kadar halk çalgılarının öğretilmesinde belli bir metod izlenmiyordu. Bunun nedeni ise geleneksel olarak usta-çırak ilişkisine dayanmakta idi. Artık günümüzde üniversitel bir yapı içerisinde yer alan halk müziği eğitimi geleneksel öğretim şeklini terketmek zorundadır. Bu yüzden de halk çalgısının eğitiminde metod kesinlikle gereklidir.

Genel olarak yazılmış olan metodlardaki en büyük eksiklik; alıştırma, etüt gibi teknik geliştirici çalışmaların olmayışıdır. Bu tür çalışmaların bir an önce yapılmasını ümit etmekteyim.

Amaca göre düzenlenmiş çalgı metodları ile yetiştirilen adaylar, halk çalgılarını etkili bir şekilde kullanabilecek ve mesleki yaşamlarında daha başarılı olabileceklerdir.

c- Çalgının Teknik İmkanlarını Kullanabilmesini

Kazandırma:

Sistemli bir çalgı eğitimi ile öğretmen adayı çalgısının teknik imkanlarını kazanabilecek ve kullanabilecektir. Metodik çalışmayı gerektirecek bu durumda, çalgının geleneksel teknik imkanlarının kullanımının yanısıra evrensel müzik dağarından örnekler alınarak müzik eğitimine ve müzik zevkine yeni kapılar açılmalıdır. Hazırlanacak olan buna benzer amaçlı bir sistemde "Modal" (makamsal) çalışmaların yanısıra "Tonal" çalışmalara da yer verilmeli, aday bu konuda beslenmelidir. Öğretmen adayı, geleneksel halk müziğini çalgısıyla çalabilmesinin yanısıra, okul şarkılarını da seslendirebilme yetisini kazanmalıdır.

d- Çalgının Dağarının İrdelenmesi:

Adayların çaldıkları halk çalgısının dağarını irdelemeleri çalgıyı daha iyi tanımalarını, özümlemelerini sağlayacaktır. Bunun dışında, başka ulusların halk müziklerinden olabileceği gibi evrensel müzik dağarından da uyarlamalar yaparak, çalgının ufku gelişecek, taniyacak ve işlevi artacaktır.

2. Halk Müziği Teorisi ve Seslendirme

a- Halk Müziği Dizilerinin Öğretilmesi:

Halk müziğinde çeşitli diziler kullanılmaktadır. Kullanılan bu dizileri tanımlarken; hangi sestene başlandığı ve bittiğini, durak seslerinin neler olduğunu, hangi ses değiştirici işaretleri aldığını vb. temel durumları söylemek, diziyi açıklamak için yeterli olmayacaktır. Bir diziyi oluşturan her sesin ezgisel yapı içerisinde ayrı bir işlevi vardır.

Dizilerin ve dizileri oluşturan seslerin işlevsel tahlillerini yaparak adaylar yetiştirilmeli ve örnekler verilmelidir. Sağlıklı bir bir müzik eğitimi için bunun gerekli olduğunu düşünmekteyim. Böylece seslendirmede daha etkili, rahat bir çalışmanın kazanılması sağlanacaktır.

b- Halk Müziği Usullerinin Öğretilmesi:

Halk müziğinde zengin bir usül yapısı vardır. Muzaffer Sarısözen "Türk Halk Musikisi Usülleri" kitabında bu usülleri üç grupta toplamaktadır:³

³ Sarısözen Muzaffer. "Türk Halk Musikisi Usülleri", Resili Posta Mat. Ltd. Şti. Ankara 1962.

1. Ana Usüller ve Üçerli Şekilleri
2. Birleşik Usüller
3. Karma Usüller

Bu usül şekilleri örnekleriyle adaylara öğretilmeli, usüller arasında kıyaslama yapabilmeleri sağlanmalıdır. Halk çalgılarının ve halk müziği dağarının öğretilmesinde bunlardan yararlanılmalıdır.

c- Yöresel Seslendirme Şekillerinin Öğretilmesi:

1. Söyleme (Sözlü)
2. Çalgı ile seslendirme

1. Yöresel söyleme şekillerini (Tavır) herkesin yapması beklenemez. Radyolarda dahi her yöre ezgisini her halk müziği sanatçısı seslendiremez.

Adayların yöresel söyleme şekillerini tanımaları açısından, doğruluğuna inandığımız mahalli ve radyo sanatçıların seslerinden dinletme yolu ile bilgi verebiliriz. Söylenen ezginin notalarını da adaylara dağıtmak yoluyla, hem görsel, hem de işitsel olarak bilgi edinmelerini sağlayabiliriz.

2. Çalgı ile seslendirmede bağlama ve ailesi sazları en güzel örneği teşkil eder. Adaylara aşama aşama bu çalış şekillerini öğreterek, yöresel çalmadaki estetik boyutuda kazandırmalıyız.

d- Notaya Alma:

Halk ezgilerini notaya alma müzik eğitimi bölümlerinde şimdiye kadar hemen hemen hiç uygulanmamıştır. Bu büyük bir eksikliklerdir. Bugün halk ezgilerini notaya alan bu ve benzeri kurumlarda yetişmiş olan öğretmenler notaları piyano seslerini baz alarak yazmaktadır. Halbuki halk ezgilerinin notası dizilere göre yazılmaktadır. (Misket dizisi-fa diyez, Garip dizisi-la, Yanık Kerem dizisi-sol sesleri, karar sesleri alınarak yazılmaktadır.)

Adaylar mesleğe başladıklarında bir halk ezgisini notaya alırken bunlara dikkat etmeleri öğretilmelidir. Bununla ilgili olarak değişik çalgıların çaldığı ezgiler, adaylara dinletilerek notasını yazmaları sağlanmalıdır.

e- Halk Müziğinin Yapılarının İncelenmesi:

Halk müziğinde iki ana yapı vardır. Bunlar;

1. Uzun havalar
2. Kırık havalar

Yörelere göre değişik isimler alan bu ezgiler iki yönüyle incelenebilir.

- 1) İç yapı:

a. İnce bölge, orta bölge, kalın bölge gibi ezginin hareket alanları

b. Kullanılan dizi ve varsa geçkisi

c. Cümlelerin oluşumu ve cümle yapıları

d. Sözlü ezgilerde prozodi durumu

e. Çalgısal ezgilerde yöresel çalma ile ilgili noktalar

f. Ezginin hareket yönü. (İnici-çıkıcı-İnici ve çıkıcı)

11) Dış Yapı:

Halk ezgisinde semah, halay gibi ezgiler birden çok bölümlerden oluşurlar. Her bölüm dizi ve usül yönünden farklı olabileceği gibi metronom (hız) olarak farklılık gösterebileceklerdir. Bunlar ezgide dış yapıyı oluşturan temel unsurlardır.

Bu konular üzerinde gerekli çalışmaları yaparak, öğretmen adaylarının öğrenmeleri sağlanmalıdır. Nasıl ki evrensel müzikte "Sonat, Konçerto" gibi biçimler adaylara öğretiliyor ise halk müziğindeki bu yapıları da adaylara öğretmeliyiz. Adaylar bir Semah ile Halay arasındaki yapısal farklılığı kıyaslayabilirler.

Sonuç olarak: Bölme bir program ile yetiştirilen öğretmen adayları, halk müziğini müzik eğitiminde daha bilinçli, daha sağlıklı kullanabilecek ve eğitimin genel amacına hizmet edebilecektir.

ÖNERİLER

1- Halk müziğine dayalı bestecilik ve armoni derslerinin bu kurumlarda okutulması ve okul müzik eğitiminde halk müziğinden yararlanma yoluna giderken üretken bir yolun izlenmesi,

2- Eğitim fakülteleri, müzik eğitimi bölümlerinde okutulan halk müziği derslerinin en az iki yıla çıkartılması ve haftada dört saat olarak uygulanması,

3- Bu bölümler arasında iletişimin kurulması, ortak programların oluşturulması ve bilgi alış verişinin yapılması,

4- Halk çalgılarının anadal olarak okunmasını sağlayıcı çalışmaların yapılması,

5- Bu bölümlerde halk müziği ile ilgili not, kaset, plak, kitap vb. arşivlerin oluşturulması.

Sözlerimi yüzyılımızın önemli müzik adamı Bela BARTOK'un şu sözleri ile tamamlamak istiyorum: "Gerçek köy müziği son derece çeşitli ve kusursuz formlara sahiptir. Hayret verici bir anlatım gücü vardır, aynı zamanda aşırı duygusallıktan ve gereksiz süslemelerden uzaktır. Basit, bazen de ilkel olabilir, ama hiçbir zaman gülünç ya da saçma değildir. Müzikte yeniden doğuş için ideal bir başlangıç

noktasıdır ve yenilik arayışındaki besteciyi yönlendirecek daha iyi bir yol gösterici olamaz".⁴

DİĞER KAYNAKLAR

Sun Muammer, **Türkiye'nin Kültür, Müzik, Tiyatro Sorunları**, Ajans Türk, Ankara, (Tarihsiz).

I. Ulusal Müzik Bilimleri Sempozyumu Bildirileri, Dokuz Eylül Üniv. Güzel Sanatlar Fak. Yayınları, İzmir 1984.

BİBLİYOGRAFYA

Altuğ Nevzat, **Türk Müzik Eğitim ve Öğretiminde Temel Sorunlar**, Müzik Bilimleri Sempozyumu, İzmir 1984.

Berker Ercüment, **Geçmişten Geleceğe Türk Musikisi**, Türk Gençliğinin Müzik Eğitimi Sempozyumu, Ankara 1985.

Coşkun Köksal, **Bağlama Ailesinin Müzik Eğitiminde Kullanılması**, Müzik Bilimleri Sempozyumu, İzmir 1984.

Coşkuner İsa, **Müzik Eğitimimizin 60. Yılı**, Müzik Bilimleri Sempozyumu, İzmir 1984.

Gedikli Necati, **Hindemith ve Türk Müzik Eğitiminin Temel Sorunları**, Müzik Bilimleri Sempozyumu, İzmir 1984.

⁴ Bela Bertok, **Köy Müziğinin Modern Müziğe Etkisi**, Folklor Doğru (Dans-Müzik-Kültür), Boğaziçi Üniv. Folklor Kulübü, İstanbul 1992, s. 16, s. 201.